

'Globale effectbeoordeling beschermde natuurwaarden in Waterrijk, Almelo'

*Beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving
en aanbevelingen voor inrichting*

COLOFON

Titel: 'Globale effectbeoordeling beschermde natuurwaarden in Waterrijk, Almelo'

Subtitel: Beoordeling van natuurwaarden in het kader van de Flora- en faunawet en aanbevelingen voor inrichting.

Projectcode: 09086 / 09087

Status: Eindrapport

Datum: 10 juni 2010

Auteur Ing. M.G. (Mark) Hoksberg & Ing. P.M. (Peter) van den Brandhof

Redactie: Ing. M. Wallink

Opdrachtgever: Gemeente Almelo

Contactpersoon: Mevr. K. Scholten / Dhr. C. Bekhuis

EcoGroen Advies BV
Postbus 625
8000 AP Zwolle

T: 038 423 64 64
F: 038 423 64 65
I: www.ecogroen.nl

© EcoGroen Advies (2010)
Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt mits onder vermelding van de bron:

Brandhof, P.M. (2010). Globale effectbeoordeling ten aanzien van beschermde natuurwaarden in Waterrijk, Almelo. Beoordeling van natuurwaarden in het kader van de Flora- en faunawet en aanbevelingen voor inrichting. Rapport 09086 / 09087 EcoGroen Advies B.V., Zwolle.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding en doelstelling	1
1.2	Situatie.....	1
2	Gebiedsgericht natuurbeleid.....	2
2.1	Natuurbeschermingswet 1998	2
2.2	Nota Ruimte.....	3
3	Aanwezige soorten	4
3.1	Methode.....	4
3.2	Zoogdieren	5
3.3	Broedvogels.....	7
3.4	Vissen.....	8
3.5	Overige soortgroepen	8
4	Globale effectbeoordeling	9
4.1	Zoogdieren	9
4.2	Broedvogels.....	10
4.3	Vissen.....	12
5	Aanbevelingen vervolg en inrichting.....	14
5.1	Vervolgtraject.....	14
5.2	Potenties natuurwaarden.....	14
	Geraadpleegde bronnen	16
Bijlagen		
I Wettelijk kader	
II Vervangende nestgelegenheid Huismus	
III Vleermuizen	
IV Roofvogels en uilen	
V Vissen	
VI Uitgevoerde inventarisaties Waterrijk	

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van de gemeente Almelo (contactpersoon mevr. K. Scholten) heeft EcoGroen Advies BV in 2003, 2004, 2005, 2008, 2009 en 2010 diverse ecologische onderzoeken uitgevoerd ten behoeve van de ontwikkelingslocatie Waterrijk, te Almelo.

Op basis van de verschillende onderzoeken wordt in voorliggend rapport een globale beoordeling van de te verwachten effecten op beschermde natuurwaarden gegeven. De nadruk in deze rapportage ligt op eventuele effecten op gebieden met een beschermingsstatus en effecten op onder de Flora- en faunawet beschermde soorten. Het onderzoek is nodig in verband met de voorgenomen ontwikkeling van het gebied.

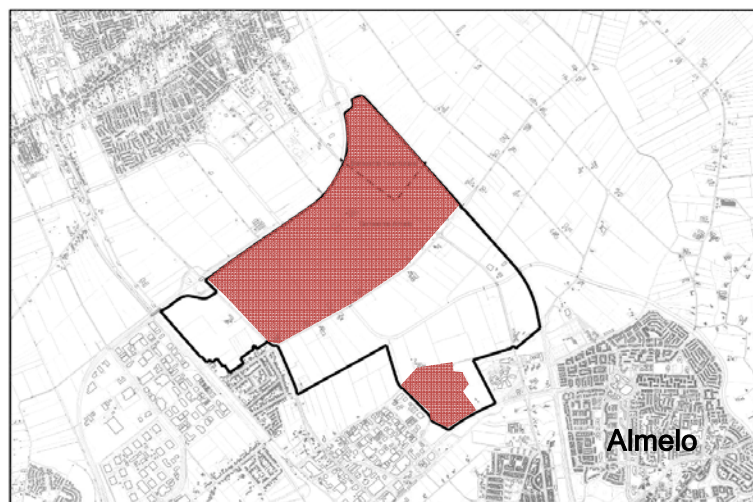
De Flora- en faunawet verplicht vooraf te toetsen of ruimtelijke ingrepen of activiteiten niet conflicteren met aanwezige beschermde plant- en diersoorten. In het voorliggende onderzoek worden, ten behoeve van de onderbouwing van de ruimtelijke planvorming, de consequenties in beeld gebracht van de mogelijk te nemen ruimtelijke ingrepen en vindt toetsing plaats aan de Flora- en faunawet en gebiedsgericht beleid uit de Nota Ruimte en Natuurbeschermingswet.

1.2 Situatie

Het plangebied is gelegen ten noordoosten van Almelo en betreft een zeer open gebied dat grotendeels in agrarisch gebruik is, of dit tot voorkort is geweest. Bebouwing is voornamelijk aanwezig langs de Westermaatweg en de Aadijk. De meeste gebouwen in het gebied zijn omgeven door erfbeplanting; zogenaamde groene kamers. Opgaande beplanting is verder aanwezig in de vorm van bomenrijen langs de verschillende wegen en enkele houtwallen.

Het voornemen is om in het plangebied maximaal 4.500 woningen te realiseren. Daarnaast is een bedrijventerrein van circa 14 hectare voorzien, gericht op lichte bedrijvigheid (milieucategorie 1 en 2). Het gebied krijgt een zeer waterrijk karakter, waarbij ruimte is voor natuurontwikkeling. Binnen de plannen zullen aanwezige groenelementen zoveel mogelijk worden behouden.

Binnen de in figuur 1 rood weergegeven gebieden zijn de eerste ontwikkelingen gepland. Om deze reden heeft hier in 2009 en 2010 aanvullend onderzoek plaats gevonden.

Figuur 1: Situering van het plangebied Waterrijk (zwarte omlijning). In rood zijn de gebieden weergegeven waar in 2009 en 2010 aanvullend en actualiserend onderzoek heeft plaatsgevonden. (Bron MER Waterrijk).

2 GEBIEDSGERICHT NATUURBELEID

Door middel van diverse door EcoGroen Advies B.V. uitgevoerde onderzoeken is onderzocht of effecten op beschermde natuurgebieden te verwachten zijn als gevolg van de realisatie van Waterrijk. Hierbij is onder andere gekeken naar:

- Natuurbeschermingswet, waarin o.a. opgenomen de Vogel- en Habitatrichtlijn;
- Nota Ruimte, in streekplannen uitgewerkt voor bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), ganzenfoeragegebied en weidevogelgebied.

Genoemde beschermingsregimes hebben tot doel de natuurwaarden in de betreffende gebieden veilig te stellen. In sommige situaties dienen ook ruimtelijke ingrepen buiten de begrenzing van deze gebieden getoetst te worden op mogelijke schadelijke uitstralende effecten.

In de onderstaande paragrafen worden de conclusies ten aanzien van eventuele effecten die het voorgenomen plan kan hebben op nabijgelegen gebieden met een beschermingsstatus nogmaals beschreven.

2.1 Natuurbeschermingswet 1998

In de Natuurbeschermingswet 1998 is de bescherming geregeld van Habitat- en Vogelrichtlijngebieden - tezamen 'Natura 2000-gebieden' genoemd - en Beschermde Natuurmonumenten (www.minlnv.nl).

Natura 2000-gebieden

De onderzoekslocatie Waterrijk ligt op ruim vier kilometer van het dichtstbijzijnde Natura 2000 - gebied 'Engbertsdijksvenen'. Dit gebied is aangewezen onder de Vogelrichtlijn en aangemeld onder de Habitatrichtlijn.

De Engbertsdijksvenen is een restant van een groot voormalig veengebied, dat grotendeels is vergraven. Het gebied herbergt desondanks een vrij groot restant niet afgegraven veen. Deze omvangrijke hoogveenkern is voor boekweitbrandcultuur gebruikt, maar niet verveend en tijdig tegen verdere verdroging beschermd. Buiten de actieve hoogveenkern bestaat het gebied uit natte heide, waarin ook drogere delen aanwezig zijn. Langs de rand van het gebied zijn enkele kleine berkenbossen te vinden.

Natura 2000-gebied Engbertsdijksvenen is aangemeld vanwege het voorkomen van de volgende habitattypen: kraaiheibegroeiingen, vochtige heiden, actieve en herstellende hoogvenen en hoogveenbossen. Tevens is het gebied aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege het voorkomen van de Geoorde fuut als broedvogel en de Toendrarietgans en Kraanvogel als niet-broedvogels. Voor deze laatste twee soorten fungeert het gebied als slaapplek gedurende de trektijd en/of het winterhalfjaar.

Gezien de grote afstand, zijn als gevolg van de realisatie van de plannen geen negatieve effecten te verwachten op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000- gebied Engbertsdijksvenen, er vanuit gaande dat negatieve hydrologische effecten als gevolg van de plannen niet reiken tot aan dit gebied. Eventuele effecten als gevolg van een toename van recreanten zijn verwaarloosbaar, aangezien recreatie over bestaande paden plaats vindt.

Beschermde Natuurmonumenten

De onderzoekslocatie Waterrijk ligt op ruim vier kilometer afstand van het dichtstbijzijnde Beschermde Natuurmonument 'Engbertsdijksvenen'. Dit monument is geheel binnen de begrenzing van het huidige Natura 2000 - gebied opgenomen, zodat nadere toetsing niet nodig is. Gezien de grote afstand tot overige Beschermde

Natuurmonumenten zijn negatieve effecten niet te verwachten.

2.2 Nota Ruimte

De Nota Ruimte is één van de structuurschema's waarin de visie van het Rijk over natuur en landelijk gebied is vastgelegd.

De nota richt zich op het behoud, herstel en ontwikkeling van wezenlijke natuurlijke kenmerken en waarden. Vanuit deze doelstelling is de Ecologische Hoofdstructuur in het leven geroepen en worden ganzenfoerageergebieden en weidevogelgebieden aangewezen.

De Nota Ruimte is een zogeheten planologische kernbeslissing (PKB). Het Rijk verwacht dat provincies en gemeenten de Nota laten doorwerken in hun ruimtelijke plannen, zoals het streekplan en het bestemmingsplan.

Ecologische Hoofdstructuur

De EHS kent een specifieke bescherming en ingrepen die de wezenlijke kenmerken of waarden ervan aantasten worden niet toegestaan. Zowel ingrepen binnen de EHS als in de omgeving van deze gebieden dienen beoordeeld te worden op mogelijke schadelijke effecten.

De locatie Waterrijk ligt op circa 1,5 kilometer afstand van de EHS (Fayersheide). Dit heideterrein ligt ten noordoosten van het gebied en herbergt onder andere diverse zeldzame plantensoorten. Gezien de grote afstand en de aard van de ingreep zijn geen negatieve effecten te verwachten op de beschermde waarden en het functioneren van de EHS, mits geen effecten op de hydrologische situatie in dit gebied zullen optreden en recreatieve uitloop in dit gebied wordt voorkomen. Recreatieve uitloop in Fayersheide is op voorhand niet te verwachten aangezien paden ontbreken en het gebied niet vrij toegankelijk is.

Natuur buiten de EHS

In 2005 bleek een deel van het plangebied (noordoosthoek) door de Provincie Overijssel te zijn aangemerkt als Ganzengebied en/of gebied voor andere wintergasten (EcoGroen Advies 2005). Door EcoGroen Advies is destijds reeds aangegeven dat de waarde van het gebied zeer beperkt is.

Inmiddels heeft binnen Overijssel een herziening van ganzenfoerageergebieden en weidevogelgebieden plaatsgevonden. In de nieuwe situatie is het plangebied niet meer aangemerkt als ganzenfoerageergebied. Dergelijke gebieden zijn ook niet gelegen binnen de invloedssfeer van het plangebied. Negatieve effecten zijn derhalve niet aan de orde.

3 AANWEZIGE SOORTEN

3.1 Methode

In de periode 2003 - 2010 is planlocatie Waterrijk onderzocht op aanwezigheid van beschermde en bedreigde soorten, waarbij de in 2009 en 2010 uitgevoerde onderzoeken zich uitsluitend hebben gericht op de locaties waar de eerste ingrepen zijn voorzien (zie figuur 1). Van het overige deel van het gebied bestaat op basis van de uitgevoerde onderzoeken een goed beeld van de situatie, maar is voorafgaand aan eventuele ingrepen een actualisatie nodig.

Tijdens de verschillende veldbezoeken is met name aandacht besteed aan de beschermde soorten binnen de Flora- en faunawet (FFW) en vooral aan de juridisch zwaarder beschermde soorten (tabel 2 en 3). In dit hoofdstuk worden de onderzochte soortengroepen beschreven die in het plangebied en de directe omgeving zijn aangetroffen en te verwachten. De relevante soorten worden in de onderstaande tekst kort toegelicht.

Houdbaarheid van gegevens

De houdbaarheid van inventarisatiegegevens die worden bij ecologisch onderzoek is afhankelijk van de beschermingsstatus en mobiliteit van de soortgroep. In de regel worden gegevens van strikt beschermde soorten (soorten van tabel 3 van de Flora- en faunawet) van maximaal 3 jaar oud gezien als voldoende betrouwbaar. Voor middelhoog beschermde soorten (soorten van tabel 2) worden gegevens tot circa 6 jaar oud geaccepteerd (Ministerie van LNV 2005 & 2006). Een uitzondering geldt voor hoogdynamische soorten zoals vleermuizen en Rugstreeppad, waarvoor de houdbaarheid minder lang kan zijn. De houdbaarheid van deze gegevens is afhankelijk van de situatie.

Gedurende de periode 2003 - 2010 zijn binnen het onderzoeksgebied een groot aantal veldbezoeken uitgevoerd. De momenten waarop de onderzoeken hebben plaats gevonden, zijn afgestemd op de meest geschikte onderzoeksperiode voor de verschillende soorten. De in 2009 en 2010 uitgevoerde aanvullende en actualiserende onderzoeken zijn weergegeven in tabel 1, voor de eerdere onderzoeken word verwezen naar bijlage V.

Tabel 1. In 2009 en 2010 uitgevoerde veldbezoeken.

Datum	Aantal personen	Onderzoeksdoel
2009		
31-3	1	Avondbezoek uilen
8-4	1	Avondbezoek uilen
8-4	1	Dagbezoek uilen en steenmarter
25-5	2	Avondbezoek vleermuizen
16-6	2	Avondbezoek vleermuizen
30-6	2	Ochtendbezoek vleermuizen
21-7	1	Vissen
31-7	1	Dagbezoek uilen en steenmarter
10-8	2	Avondbezoek vleermuizen
19-8	2	Avondbezoek vleermuizen
10-9	2	Ochtendbezoek vleermuizen
2010		
30-3	1	Quickscan Westermaatweg 1
27-4	2	Broedlocaties roofvogels

3.2 Zoogdieren

Vleermuizen

Alle vleermuizen zijn opgenomen in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en tabel 3 van de Flora- en faunawet en daardoor strikt beschermd.

Vaste verblijfplaatsen

Uit een zestal nachtelijke onderzoeken in 2009 is grotendeels hetzelfde beeld ontstaan dat bekend is van eerdere onderzoeken in het gebied. Binnen het plangebied zijn geen vaste verblijfplaatsen van vleermuizen aangetroffen. Wel zijn in Aadorp en de boselementen rondom het Meulenbelt kolonies aangetroffen. In Aadorp betrof dit een kolonie Gewone dwergvleermuis, in de boselementen rondom het Meulenbelt zijn vaste verblijfplaatsen van Rosse vleermuis en Watervleermuis aangetroffen (zie bijlage III). In het verleden was hier ook een kolonie van Baardvleermuis aanwezig, een kolonie van deze moeilijk waarneembare soort kon in 2009 niet worden vastgesteld.

Een deel van de aanwezige vaste verblijfplaatsen ligt op zeer korte afstand van het plangebied. Ook in de woonwijk Schelfhorst, aan de zuidoostzijde van het plangebied wordt een kolonie Gewone dwergvleermuizen verwacht.

Vliegroutes

Van veel vleermuissoorten is bekend dat zij gedurende lange tijd gebruik kunnen maken van dezelfde structuren voor de oriëntatie en daarlangs van hun verblijfplaats naar de foerageergebieden trekken. Vanwege dit traditiegetrouwe gedrag van vleermuizen vormen bepaalde lijnvormige structuren (b.v. rijen woningen, watergangen en singels) een belangrijk onderdeel van een vliegroute. Wanneer alternatieve structuren ontbreken zijn dergelijke structuren 'onmisbaar' en zodoende beschermd.

Bij de onderzoeken in 2003, 2005 en 2009 zijn binnen het plangebied een aantal vlieg- en jachtroutes vastgesteld. Onderstaand is dit per soort beschreven, in bijlage III zijn de belangrijkste vliegroutes op kaart weergegeven.

Watervleermuis en Baardvleermuis

De houtwal vanaf het terrein van verpleeghuis 'Het Meulenbelt' vormde in 2005 en 2009 een zeer belangrijke vliegroute naar foerageergebied (voormalige zandwinplas) van Watervleermuis. Vrijwel de gehele kolonie Watervleermuis maakt gebruik van de oude houtwal als vliegroute. Mogelijk vormt de houtwal ook een belangrijke vliegroute voor Baardvleermuis. Aangezien deze soort zeer lastig te inventariseren is kon dit in 2009 niet met zekerheid worden vastgesteld.

Laatvlieger

Er is in 2005 en 2009 een vliegroute aangetroffen van Laatvlieger vanaf Aadorp langs de Westermaatweg.

Gewone dwergvleermuis

Er zijn twee vliegroutes van Gewone dwergvleermuis vastgesteld. Eén vanuit Aadorp langs de Westermaatweg (2005 en 2009) en één vanuit Almelo langs de Hollandergraven en de westzijde van het terrein van 'Het Meulenbelt' (2005).

Foerageergebieden

Foerageergebied van vleermuizen geniet binnen de Flora- en faunawetgeving geen juridische bescherming, tenzij het onmisbaar is voor het voortbestaan van een populatie.

Het plangebied is foerageergebied voor tientallen vleermuizen van meerdere soorten. Er zijn maximaal 12 Watervleermuizen geteld, minimaal 27 Gewone dwergvleermuizen, 10 Laatvliegers, 8 Rosse vleermuizen en een enkele Ruige dwergvleermuis. In 2009 zijn geen Meervleermuizen vastgesteld, in tegenstelling tot 2005. Onderstaand is op basis van de uitgevoerde onderzoeken per soort beschreven welke functie het plangebied heeft als foerageergebied.

Gewone dwergvleermuis

Alle wegen met bomen en de bosschages langs het Lateraalkanaal vormen foerageergebied voor Gewone dwergvleermuis.

Ruige dwergvleermuis

De houtwallen in het plangebied, met name rond het Meulenbelt, worden door enkele Ruige dwergvleermuizen als foerageergebied gebruikt.

Laatvlieger

Voor Laatvlieger zijn vooral de Westermaatweg en het Lateraalkanaal belangrijk als foerageergebied.

Meervleermuis

Het Lateraalkanaal en het Kanaal Almelo-De Haandrik vormden in 2005 belangrijke foerageergebieden van Meervleermuis. In 2009 zijn in tegenstelling tot 2005 geen Meervleermuizen waargenomen. Aangezien foerageergebieden zich regelmatig verleggen is het aannemelijk dat beide kanalen in bepaalde jaren/perioden nog steeds van belang zijn als foerageergebied.

Rosse vleermuis

Het gebied rondom de voormalige zandwinplas aan de zuidzijde van het plangebied en het Lateraalkanaal vormen de belangrijkste foerageergebieden voor Rosse vleermuis.

Watervleermuis

De voormalige zandwinplas vormt het belangrijkste foerageergebied voor de kolonie Watervleermuizen op het terrein van verpleeghuis 'Het Meulenbelt'.

Baardvleermuis

De oevers van de waterpartijen op het terrein van verpleeghuis 'Het Meulenbelt' vormen het belangrijkste foerageergebied voor de kolonie Baardvleermuizen. Het is onduidelijk of de soort ook rond de zandwinplas en boerderijen foerageert. Baardvleermuis is namelijk zeer moeilijk waarneembaar met de batdetector. In 2009 zijn in tegenstelling tot 2005 geen Baardvleermuizen waargenomen.

Overige zoogdieren

In het plangebied zijn diverse laag beschermde (FFW tabel 1) zoogdieren met een vaste verblijfplaats aanwezig, zoals Mol, Bosmuis, Rosse woelmuis, Veldmuis, Egel, Haas, Bunzing, Hermelijn en Wezel. Daarnaast zijn op basis van terreingesteldheid Aardmuis, Bosspitsmuis spec., Konijn, Ree, Aardmuis en Huisspitsmuis te verwachten. Op basis van de eerdere onderzoeken en het ontbreken van geschikt biotoop zijn m.u.v. Steenmarter binnen het plangebied geen vaste verblijfplaatsen van zwaarder beschermde soorten te verwachten.

Steenmarter

In 2003-2005 is de soort ten noordoosten van het plangebied aangetroffen. Binnen het plangebied is de soort bij eerdere onderzoeken niet aangetoond. Aangezien tijdens deze onderzoeken de aanwezige bebouwing niet is geïnspecteerd op aanwezigheid van sporen kon de aanwezigheid van de soort echter niet worden uitgesloten. Bovendien is het gezien de sterke opmars en mobiliteit van de soort ook goed mogelijk dat de soort zich na 2005 in het plangebied heeft gevestigd.

Om een goed beeld te krijgen van de aanwezigheid van Steenmarter binnen het plangebied is in 2009 bij bewoners navraag gedaan naar waarnemingen van de soort en zijn erven daar waar mogelijk geïnspecteerd op aanwezigheid van sporen, zoals uitwerpselen en prooiresten.

Op basis van de resultaten van het onderzoek wordt aangenomen dat vaste verblijfplaatsen van Steenmarter binnen het plangebied ontbreken, maar dat de soort het plangebied wel regelmatig bezoekt. Zo maken enkele bewoners melding van waarnemingen en zijn op enkele locaties oude uitwerpselen en prooiresten gevonden. Eén waarneming uit 2008 betreft een groepje van drie dieren, hetgeen op een moeder

met twee jongen duidt. Omdat nergens in het plangebied grote hoeveelheden uitwerpselen of prooiresen zijn gevonden zal naar verwachting de kraamverblijfplaats van deze dieren buiten het gebied gelegen hebben.

Het is wel te verwachten dat de soort zich bij lange leegstand van gebouwen op korte termijn in het gebied zal vestigen.

3.3 Broedvogels

Ontheffingsplichtige broedvogels

In augustus 2009 is door het Ministerie van LNV de 'Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten' uitgebracht, waarin voor een aantal kwetsbare vogelsoorten is aangegeven welke nestplaatsen en hun functionele omgeving jaarrond beschermd zijn. Het betreft in functie zijnde nesten van de Ooievaar, Boomvalk, Buizerd, Havik, Ransuil, Roek, Wespendif, Zwarte wouw, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Kerkuil, Oehoe, Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart en Huismus. Voor nog een groot aantal andere soorten geldt dat de nesten jaarrond beschermd zijn als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Als nesten van deze soorten worden aangetroffen dient binnen de invloedssfeer van de plannen een omgevingscheck te worden uitgevoerd. Een deskundige moet vaststellen of er voor de soort een vervangend nest te vinden is in de omgeving. Als dat niet het geval is dient er voor zover mogelijk een alternatief nest te worden aangeboden. Indien dat ook niet mogelijk is dient er ontheffing te worden aangevraagd.

Tijdens de diverse onderzoeken in 2003-2010 zijn broedvogels in kaart gebracht.

Omdat echter de lijst met soorten met jaarrond beschermde nestplaatsen vóór augustus 2009 een andere samenstelling had, is aan enkele soorten weinig onderzoeksinspanning gewijd. De spechten zijn van deze lijst afgehaald terwijl van de nieuw op de lijst geplaatste soorten de Huismus zeer relevant is. De andere relevante soorten die aan de lijst zijn toegevoegd zijn Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart en Roek. Deze soorten zijn tijdens de diverse onderzoeken echter niet broedend aangetroffen en vaste verblijfplaatsen worden derhalve ook niet in het plangebied verwacht. Zodoende dient voor wat betreft broedvogels alleen nog nader onderzoek naar de verspreiding en aantallen van Huismus te worden gedaan.

Tijdens de uitgevoerde onderzoeken in 2005-2010 zijn de volgende (op moment van schrijven) soorten met een jaarrond beschermde vaste rust- of verblijfplaats aangetroffen (zie bijlage IV):

- Steenuil (2 territoria¹);
- Buizerd (2 nestlocaties);
- Sperwer (1 nestlocatie).

Soorten van de Rode Lijst

Binnen het plangebied zijn verschillende soorten van de Rode Lijst aangetroffen. Op basis van de verschillende onderzoeken en gegevens van de KNNV afdeling Vriezenveen (Stevens 2009) kan een goede inschatting worden gegeven van de aanwezige soorten en aantallen. Voor de locaties van aangetroffen territoria wordt verwezen naar Stevens 2009.

Rode Lijst 4: Gevoelig:

- Huismus (minimaal 25 paar);
- Ringmus (minimaal 1 paar);
- Boerenwaluw (minimaal 7 paar);
- Graspieper (ca. 3 paar);
- Grutto (6 paar);
- Tureluur (1 paar);
- Gele kwikstaart (14 paar)

¹ Ten aanzien van het aangetroffen territorium ter hoogte van de Westermaatweg 1 wordt ingeschat dat het hier geen territorium betreft waar in de huidige situatie nog succesvol wordt voortgeplant. Geschikt foerageergebied is in de huidige situatie naar verwachting onvoldoende aanwezig.

Rode Lijst 3: Kwetsbaar:

- Steenuil (2 territoria);
- Patrijs (5 paar);
- Groene specht (1 paar);
- Slobeend (1 paar);
- Tureluur (1 paar).

Behalve de hierboven genoemde soorten zijn ook Rode Lijstsoorten als Grauwe vliegenvanger, Huiszwaluw en Ringmus in beperkte mate in het plangebied te verwachten.

Overige broedvogels

In het plangebied zijn verder verschillende algemeen voorkomende broedvogels aangetroffen zoals Kievit, Scholekster, Bosrietzanger, Merel, Grote lijster, Gekraagde roodstaart, Putter, Heggenmus, Zwartkop, Zanglijster, Grote bonte specht, Gaai, Vink, Fitis en Tjiftjaf. Langs de watergangen komen soorten zoals Waterhoen, Fuut, Meerkoet en Wilde eend tot broeden.

3.4 Vissen

In de watergangen in het plangebied zijn in 2009 de middelhoog beschermde vissoorten Bempje en Kleine modderkruiper (beiden FFW tabel 2) aangetroffen. Beide soorten zijn aangetoond in zowel de Derde wetering, de Oude wegsbeek als het Lateraalkanaal (zie bijlage V). Bempje was hier nog niet eerder aangetoond. Van de Kleine modderkruiper waren in 2004, 2005 en 2008 reeds waarnemingen uit deze wateren bekend.

Verder zijn nog diverse algemene en niet beschermde vissoorten aangetroffen en/of te verwachten, zoals Riviergrondel, Blankvoorn, Pos, Baars, Snoek, Tiendoornige stekelbaarsje en Zeelt.

Tijdens de onderzoeken in 2003-2010 zijn geen andere beschermde vissen of soorten van de Rode Lijst aangetroffen binnen het plangebied, deze zijn op basis van terreinkenmerken ook niet te verwachten.

3.5 Overige soortgroepen

Uit de verschillende onderzoeken blijkt dat binnen het plangebied een tweetal laag beschermde plantensoorten aanwezig zijn. Het betreft hier Gewone dotterbloem en Brede wespenorchis (beiden FFW tabel 1). Zwaarder beschermde soorten zijn tijdens de onderzoeken in 2003-2010 niet aangetroffen en worden binnen het plangebied op basis van terreinkenmerken ook niet verwacht.

Tijdens de verschillende onderzoeken zijn binnen het plangebied geen zwaarder beschermde amfibieën (FFW tabel 2-3) of amfibieën van de Rode Lijst aangetroffen. Wel zijn de laag beschermde soorten Gewone pad, Bruine kikker, Bastaardkikker en Kleine watersalamander binnen het plangebied aangetoond.

Er zijn tijdens de verschillende onderzoeken geen reptielen aangetroffen in het plangebied. In de omgeving van het plangebied (Fayersheide) is Levendbarende hagedis bekend (Bron: Natuurloket). Het plangebied maakt naar verwachting geen wezenlijk deel uit van het leefgebied van de soort, hoewel een zwervend exemplaar niet geheel kan worden uitgesloten.

Gezien de terreingesteldheid van het onderzoeksgebied en bekende verspreidingsgegevens, kan verder worden geconcludeerd dat er geen beschermde dagvlinders, libellen en ongewervelden aanwezig en te verwachten zijn.

4 GLOBALE EFFECTBEOORDELING

In dit hoofdstuk wordt op basis van beschikbare informatie een inschatting van de te verwachten effecten op soorten met een jaarrond beschermde vaste rust- en verblijfplaats gegeven.

4.1 Zoogdieren

Vleermuizen

Vaste verblijfplaatsen

Vaste verblijfplaatsen van vleermuizen zijn gedurende de verschillende onderzoeken binnen de plangrenzen van Waterrijk niet aangetroffen. Effecten door fysieke aantasting van verblijfplaatsen is op basis van de huidige gegevens dan ook niet te verwachten, hoewel een actualiserend onderzoek in het seizoen voorafgaand aan de ontwikkeling van het gebied hier zekerheid over zal moeten geven.

Op zeer korte afstand, ten zuiden van het plangebied, ligt een locatie die van zeer groot belang is voor vleermuizen. Het betreft hier de laanbomen op het terrein van verpleeghuis 'Het Meulenbelt'. Negatieve effecten door uitstralende effecten op hier aanwezige verblijfplaatsen dienen te worden voorkomen. Dit kan door het nemen van mitigerende maatregelen waardoor uitstralende effecten worden voorkomen. In figuur 2 is een inrichtingsschets van het gebied grenzend aan het Meulenbelt opgenomen.

Figuur 2. Inrichtingsschets Woonwijk Kop van Noord, grenzend aan het Meulenbelt (rood omkaderd). (Bron: MER Waterrijk Almelo).

Als gevolg van de realisatie van een woonwijk en aanleg van een fietspad op korte afstand van het Meulenbelt kunnen effecten op vaste verblijfplaatsen van vleermuizen optreden. Het al dan niet optreden van effecten is in voorliggende situatie afhankelijk van de nadere uitwerking van de plannen, waarbij met name het voorkomen van verstoring van verblijfplaatsen door verlichting een aandachtspunt is.

Op basis van de inrichtingsschets in figuur 2 wordt geconcludeerd dat negatieve effecten kunnen worden voorkomen, mits een goed verlichtingsplan wordt opgesteld en/of een groene buffer wordt gerealiseerd tussen het fietspad en het Meulenbelt.

Vliegroutes

Uit de verschillende onderzoeken is gebleken dat met name de houtwal vanaf het terrein van verpleeghuis 'Het Meulenbelt' een zeer belangrijke vliegroute naar foerageergebied (voormalige zandwinplas) van Watervleermuis en mogelijk ook Baardvleermuis vormt.

De vliegroute langs de houtwal vanaf Het Meulenbelt wordt ingepast in de plannen. Deze houtwal wordt opgenomen in de groenstructuur van de nieuwe woonwijk 'Kop Noorderpark'. Voor dit doel is een strook van circa 50 meter breed gereserveerd over de volledige lengte van de bestaande houtwal. Behalve het inpassen van de houtwal is het echter van belang dat de strook ook daadwerkelijk blijft functioneren als vliegroute. Hierbij is het met name van belang dat verlichting van de houtwal wordt voorkomen. Wanneer een zorgvuldig verlichtingsplan wordt opgesteld waardoor verlichting van de vliegroute wordt voorkomen worden geen effecten verondersteld op vliegroutes vanaf het Meulenbelt.

De voorgenomen realisatie van een potentiële nieuwe vliegroute in de vorm van de ontwikkeling van een groenstrook van circa 100 meter breed die een directe verbinding vormt tussen het Meulenbelt en de nieuwe waterpartijen ten noorden hiervan kan betere foerageermogelijkheden bieden. Ook hier is echter een zorgvuldig verlichtingsplan van belang om de groenstrook als vliegroute te laten functioneren.

Behalve de vliegroutes vanuit het Meulenbelt is een vliegroute van Laatvlieger aangetroffen langs de beplanting van de Westermaatweg die tevens als vlieg-/jachtroute van Gewone dwergvleermuis wordt gebruikt. Aangezien beide soorten weinig gevoelig zijn voor eventueel aan te brengen verlichting worden negatieve effecten op betreffende vliegroutes in eerste instantie niet verwacht, mits geen 'gaten' in de beplanting ontstaan van meer dan 50 meter. Bij onderbrekingen van meer dan 50 meter kan de functionaliteit van de vliegroutes echter worden aangetast.

Foerageergebieden

Foerageergebied van vleermuizen geniet binnen de Flora- en faunawetgeving geen juridische bescherming, tenzij het onmisbaar is voor het voortbestaan van een populatie.

Binnen Waterrijk zijn diverse elementen aanwezig die van groot belang zijn als foerageergebied van vleermuizen. Op basis van de inrichtingsplannen wordt een toename van het beschikbare areaal foerageergebied verwacht. De nieuwe situatie in ogenschouw nemend wordt binnen het plangebied alleen de voormalige zandwinplas ten westen van het Meulenbelt als onmisbaar ingeschat. Ook ten aanzien van dit foerageergebied is het minimaliseren van verlichting/opstellen van een verlichtingsplan noodzakelijk.

Overige zoogdieren

Op enkele erven in het plangebied zijn waarnemingen gedaan en sporen aangetroffen van Steenmarter. Op basis van de onderzoeken in 2009 wordt geconcludeerd dat er in het plangebied geen vaste verblijfplaatsen van Steenmarter aanwezig zijn maar dat de soort het plangebied wel bezoekt. Negatieve effecten op de gunstige staat van instandhouding van de soort worden niet verwacht.

4.2 Broedvogels

Jaarrond beschermde vogelnesten

In augustus 2009 is door het Ministerie van LNV de 'Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten' uitgebracht, waarin voor een aantal kwetsbare vogelsoorten is aangegeven welke nestplaatsen en hun functionele omgeving jaarrond beschermd zijn. Het betreft in functie zijnde nesten van de Ooievaar, Boomvalk, Buizerd, Havik, Ransuil, Roek, Wespandief, Zwarte wouw, Slechtvalk, Sperwer, Steenuil, Kerkuil, Oehoe, Gierzwaluw, Grote gele kwikstaart en Huismus.

In eerdere lijsten waren onder andere nestplaatsen van Grote bonte specht nog jaarrond beschermd. Deze soort is van de lijst afgehaald. Van de nieuwkomers op de lijst is de Huismus zeer relevant, omdat deze vrij talrijk in het plangebied broedt.

Steenuil

In navolging op de in 2003-2005 uitgevoerde onderzoeken, is gedurende twee nachtelijke bezoeken in de periode maart - half april 2009 gericht gezocht naar territoria van Steenuil. Om roepactiviteiten van Steenuil te stimuleren is het geluid van de soort

afgespeeld. Daarnaast is bij bewoners navraag gedaan naar de aanwezigheid van Steenuil op hun terrein en gezocht naar sporen, zoals braakballen en ruiveren.

Het onderzoek naar Steenuil heeft geresulteerd in een tweetal territoria (bijlage IV). Er zijn ondanks navraag en zoekinspanningen geen nestlocaties aangetroffen. Als gevolg van de voorgenomen ontwikkeling van Waterrijk kan echter worden geconcludeerd dat leefgebied van Steenuil zal verdwijnen. Van belang is dat door een wijziging in de beoordeling van de Flora en Faunawet voor jaarrond beschermde broedvogels als Steenuil in vrijwel geen enkel geval ontheffingen meer worden verleend. Sindsdien ligt de nadruk op het nemen van mitigerende (verzachtende) maatregelen, zodat het toebrengen van schade aan beschermde soorten wordt voorkomen. De consequentie is in ieder geval dat effecten op de lokale populatie moeten worden voorkomen.

Inpassing van territoria van Steenuil lijkt op basis van de plannen in voorliggende situatie niet mogelijk. Gezien de lage dichtheid van Steenuilen in het plangebied zal naar verwachting de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in gevaar komen. Door het (tijdig) uitvoeren van mitigerende maatregelen kunnen effecten bovendien worden beperkt.

Aantasting van de functionaliteit van de aanwezige territoria lijkt, gezien het geheel verdwijnen van deze territoria, niet eenvoudig te voorkomen. Aanbevolen wordt daarom om in overleg met DLG te zoeken naar een strategie die uitvoerbaar is binnen de juridische kaders van de Flora- en faunawet.

Kerkuil en Ransuil

Van Kerkuil zijn geen nestlocaties aangetroffen. Wel zijn op twee erven roestplaatsen van de soort aangetroffen, welke in deze situatie niet jaarrond beschermd zijn.

Van Ransuil zijn geen waarnemingen gedaan en broedlocaties van deze soort worden op dit moment ook niet verwacht. Gezien de aanwezigheid van nesten van Zwarte kraai, die door de soort als nestplaats worden gebruikt, is eventuele vestiging van deze soort echter niet uit te sluiten. Zo broedt de soort in de omgeving van het plangebied (Stevens 2009).

Roofvogels

Bij het onderzoek in 2010 zijn twee broedlocaties van Buizerd en 1 broedlocatie van Sperwer aangetroffen. Als gevolg van de plannen zullen de betreffende broedlocaties naar verwachting verdwijnen.

Als gevolg van de voorgenomen plannen zullen de nestlocaties van Buizerd en Sperwer verdwijnen. De functionaliteit van de vaste rust en verblijfplaats zal hierdoor worden aangetast, wat in strijd is met de Flora- en faunawet. In overleg met DLG zal moeten worden gezocht naar een juridisch haalbare oplossing om overtreding van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet te voorkomen.

Huismus

Sinds het verschijnen van de nieuwe lijst met soorten die een jaarrond beschermde vaste rust- en verblijfplaats hebben zijn nestplaatsen van Huismuis (tevens Rode lijst 4; categorie Gevoelig) jaarrond beschermd onder de Flora- en faunawet. Op diverse erven in het plangebied broedt Huismus, op sommige erven is de soort zelfs talrijk. Omdat ten tijde van de in 2009 uitgevoerde inspecties van de aanwezige erven de nieuwe lijst nog niet bekend, noch van kracht was, is geen vlakdekkende telling uitgevoerd. Aangeraden wordt om nader onderzoek naar de populatie en verspreiding van Huismus te doen.

Door het slopen van bestaande huizen en boerderijen zullen broedplaatsen van Huismus verdwijnen. Omdat het plangebied zeer omvangrijk is en de soort hier vrij talrijk aanwezig is, kan op voorhand worden gesteld dat het voor Huismus niet gemakkelijk is om in de omgeving vervangende nestruimte te vinden en dient er als gevolg hiervan mitigatie (verzachtende maatregelen) plaats te vinden voor Huismus. Gelukkig accepteren Huismussen gemakkelijk kunstmatige broedvoorzieningen zoals speciale dakpannen en neststenen. In de nieuwbouw in het plangebied kunnen speciale neststenen en mussenpannen worden aangewend zodat er vervangende

broedgelegenheid ontstaat. Ook dient het gebruik van vogelschroot in de nieuwbouw te worden vermeden ten gunste van bijvoorbeeld de vogelvide².

Naar verwachting zal na de sloop van panden met broedplaatsen nog niet voldoende vervangende nestruimte beschikbaar zijn bij aanvang van het broedseizoen. Daarom dienen er ter voorkoming van schade aan Huismussen ook tijdelijke mussenkasten op geschikte plaatsen in de nabije omgeving te worden opgehangen.

Door deze beide vormen van mitigatie wordt schade tenietgedaan. Door overmitigatie in de vorm van het plaatsen van een flink aantal broedvoorzieningen is de kans op spoedige bezetting groter. In bijlage II zijn voorbeelden en informatie over zulke broedvoorzieningen opgenomen.

Overige broedvogels

In het plangebied zijn diverse broedvogels aanwezig, waaronder verschillende soorten van de Rode Lijst. Op basis van de bestaande, grotendeels verouderde gegevens kan geen uitspraak worden gedaan over het exacte aantal broedparen dat per soort als gevolg van de plannen zal verdwijnen. Wel kan hier op basis van de verschillende onderzoeken een inschatting van worden gemaakt.

Op basis van de bestaande verspreidingsgegevens kan worden gesteld dat als gevolg van de plannen de volgende territoria zullen verdwijnen:

- Patrijs (5 paar);
- Boerenwaluw (minimaal 7 paar);
- Graspieper (3 paar);
- Grutto (6 paar);
- Tureluur (1 paar);
- Gele kwikstaart (14 paar)
- Slobeend (1 paar);
- Steenuil (2 territoria).

Op basis van de aantallen waarin de betreffende soorten zijn aangetroffen wordt geconcludeerd dat deze soorten in relatief lage dichtheden in het plangebied vertegenwoordigd zijn en effecten op populatieniveau niet aan de orde zijn. De gunstige staat van instandhouding van betreffende soorten komt dan ook niet in gevaar. Hoewel compensatie in de vorm van kwalitatieve verbetering van omliggend agrarisch gebied sterk wordt aanbevolen is dit wettelijk niet verplicht voor soorten van de Rode Lijst. Wettelijk is wel vastgelegd dat de overheid zich inzet voor de bescherming van deze soorten en dat zij het onderzoek daartoe bevordert. Van provincies, gemeenten en terreinbeherende organisaties wordt verwacht dat zij bij beleid en beheer rekening houden met soorten van de Rode Lijsten.

Het is veelal niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor verbodsbepalingen die gelden voor broedvogels. Er mogen daarom geen activiteiten worden ondernomen op locaties waar nesten of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de vogels aanwezig zijn. Werkzaamheden die broedbiotopen van vogels verstoren of beschadigen dienen buiten het broedseizoen van de aanwezige vogels te worden gestart. Voor de meeste soorten kan de periode tussen 15 maart en 15 juli worden aangehouden als broedseizoen. De broedperiode verschilt echter per soort en soms ook per jaar en in het kader van de Flora- en faunawet voor het broedseizoen geen standaardperiode gehanteerd. Van belang is of een broedgeval wordt verstoord, ongeacht de datum.

4.3 Vissen

Tijdens de diverse onderzoeken in 2003-2010 zijn gegevens over de aanwezigheid van beschermde vissen verzameld. Er zijn in deze periode afgezien van Kleine

² De vogelvide biedt huismussen een veilige nestplek onder dakpannen. Het product wordt aangebracht bij de onderste rij pannen op het dak, ter hoogte van de dakvoet. Simpel gezegd is het een prefab nestkast die over de gehele breedte van het dak kan worden geplaatst.

modderkruiper en Bempje geen beschermde vissen aangetroffen.

Kleine modderkruiper en Bempje

Als gevolg van werkzaamheden in het watermilieu van de watergangen in het plangebied, zijn schadelijke effecten op Kleine modderkruiper en Bempje te verwachten. Bij de aanleg van beschoeiingen en het dempen of verleggen van (delen van) watergangen kan leefgebied en individuen van deze soorten verloren gaan. Het betreft hier slechts tijdelijke effecten. Beide soorten zullen naar verwachting profiteren van de realisatie van het grote aandeel water in het plangebied, in combinatie met de realisatie van een groot aandeel natuurvriendelijke oevers.

De te verwachten tijdelijke effecten zullen betrekking hebben op schade aan individuen en het tijdelijk ongeschikt worden van leefgebied van beide soorten. De gunstige staat van instandhouding voor beide soorten zal echter niet in gevaar komen, aangezien de soorten in de regio vrij algemeen zijn. Dit blijkt o.a. uit literatuur (Bode et al, 1999) en eerder uitgevoerde onderzoeken door Ecogroen Advies in de omgeving van Almelo. Zo is Bempje bekend van meerdere wateren die in verbinding staan met het Lateraalkanaal, de Derde wetering en de Oudewegsbeek. Voorbeelden zijn de Hollandergraven (ten zuidoosten van Het Meulenbelt), de Markgraven, de Nieuwe graven en de Bornerbroeksche waterleiding.

Binnen de eind augustus jl. opgestelde 'Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet' is het - bij de aanwezigheid van zwaarder beschermde soorten zoals Bempje en Kleine modderkruiper - noodzakelijk te werken onder bepaalde voorwaarden. Hierbij zijn enkele opties mogelijk, namelijk via het aanvragen van een ontheffing, het opstellen van een ecologisch werkprotocol of het werken middels de gedragscode van de Unie van Waterschappen³.

Aangezien het beleid omtrent de 'Aangepaste beoordeling' nog niet uitgekristalliseerd is, wordt het aangeraden in overleg met de afdeling Flora- en faunawet van het ministerie van LNV de juiste strategie te bepalen. Bij onlangs uitgevoerde soortgelijke projecten is echter al gebleken dat het aanvragen van een ontheffing door LNV wordt aanbevolen. Onafhankelijk van de te volgen strategie zullen onder andere de volgende mitigerende maatregelen voor Kleine modderkruiper en Bempje van toepassing zijn:

- Werkzaamheden met schadelijke effecten op het leefmilieu uitvoeren in de minst kwetsbare periode, dus buiten het voortplantingsseizoen en de opgroeiperiode van visbroed (april-augustus);
- Werkzaamheden uitvoeren buiten vorstperiodes;
- Eventueel te verwijderen bagger onderzoeken op aanwezige vis (en amfibieën). Aangetroffen exemplaren uitzetten in geschikte wateren buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden;
- Het dempen van wateren 'diervriendelijk' uitvoeren, hetgeen inhoudt dat de werkzaamheden vanaf één kant worden uitgevoerd, zodat de vissen de kans krijgen om voor de machines uit te vluchten. Aan het einde van de watergang moet een ontsnappingsroute aanwezig zijn, of dienen de vissen te worden weggevangen;
- Werkzaamheden uitvoeren onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de aanwezige beschermde soorten.

De gunstige staat van instandhouding voor beide soorten zal niet in gevaar komen, aangezien de soorten in de regio meer voorkomen (Natuurloket en Ravon) en schadebeperkende maatregelen worden getroffen. Daarnaast ontstaat na verlegging van het beektraject weer nieuw geschikt leefgebied voor beide soorten waardoor het oppervlak geschikt leefgebied gelijk blijft.

³ Op 29 oktober jl. heeft de Rechtbank Arnhem verklaard dat de gedragscode van de Unie van Waterschappen in strijd is met de huidige regelgeving. Dit besluit is nog niet definitief, maar het is wel van belang de ontwikkelingen hieromtrent in de gaten te houden.

5 AANBEVELINGEN VERVOLG EN INRICHTING

5.1 Vervolgtraject

Flora en faunawet

Door inpassing en mitigatie kunnen schadelijke effecten op vleermuizen, BERPJE, Kleine modderkruiper en Huismus naar verwachting worden voorkomen. Ten aanzien van de territoria van Steenuil, Buizerd en Sperwer lijkt inpassing vooralsnog niet mogelijk. Aantasting van de functionaliteit van deze vaste rust- en verblijfplaatsen lijkt dan ook moeilijk te voorkomen.

Ontheffing voor aantasting van de functionaliteit van vaste rust- en verblijfplaatsen wordt sinds recente rechterlijke beslissingen echter niet langer verleend, voor vogelsoorten met een jaarrond vaste verblijfplaats, behalve op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Deze wettelijke belangen zijn voor de categorie vogels:

- Bescherming van flora en fauna;
- Veiligheid van het luchtverkeer;
- Volksgezondheid of openbare veiligheid.

Aangezien het beleid omtrent de 'Aangepaste beoordeling ontheffingen' nog niet uitgekristalliseerd is, wordt aangeraden in overleg met de afdeling Flora- en faunawet van het ministerie van LNV de vervolgstategie te bepalen. Hierbij kan tevens de vervolgstategie ten aanzien van Huismus, vissen en vleermuizen worden besproken.

Ten aanzien van Huismus kan reeds worden gesteld dat onderzoek naar de omvang van de aanwezige populatie noodzakelijk is om te bepalen in welke mate vervangende broedgelegenheid in combinatie met geschikt foerageergebied gerealiseerd dient te worden.

Houdbaarheid van de gegevens

Zoals beschreven in paragraaf 3.1 zijn inventarisatiegegevens beperkt houdbaar. Een actualiserend onderzoek voor de gebieden die in 2009 en 2010 niet zijn onderzocht is voorafgaand aan de werkzaamheden in deze gebieden noodzakelijk. Afhankelijk van doorlooptijd van de procedures kan een actualiserend onderzoek voor het gehele plangebied Waterrijk noodzakelijk zijn.

Rode Lijst soorten

Het voorkomen van een soort van de Rode Lijst heeft in principe geen rechtsgevolgen. Uit jurisprudentie⁴ blijkt echter dat bij ruimtelijke ontwikkelingen wel specifieke aandacht uit dient te gaan naar soorten van de Rode Lijst, zodat de plannen niet in strijd zijn met een goede ruimtelijke ordening. Gezien de aanwezigheid van een relatief groot aantal vogelsoorten van de Rode Lijst, met name kritische weidevogels, is het in voorliggende situatie van belang hier bij de verdere planvorming zorgvuldig mee om te gaan en eventueel elders (kwalitatief) te compenseren.

5.2 Potenties natuurwaarden

Binnen plan Waterrijk liggen veel potenties om naast de functie wonen ook hoge natuurwaarden te realiseren. Onderstaand worden punten aangereikt die bij de detailuitwerking van de plannen gebruikt kunnen worden om te komen tot zo hoog mogelijke natuurwaarden.

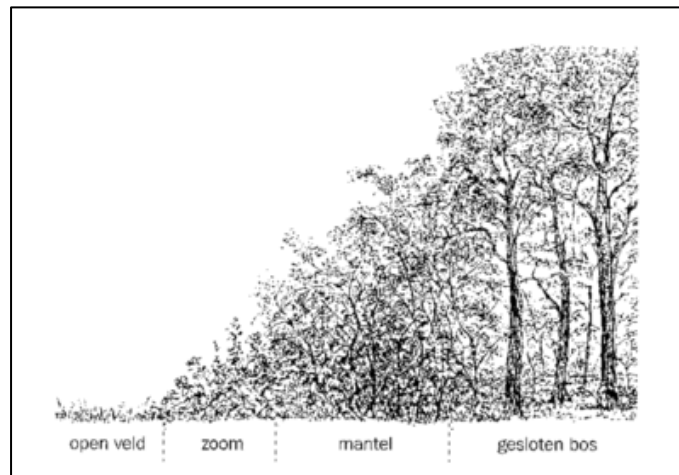
⁴ RvS, Afd. bestuursrechtspraak 23 januari 2008, nr. 200605655/1

Water en oeverzones

- Variatie in waterdieptes en realisatie van plas-dras situaties;
- Aanleg glooiende oevers met een talud van minimaal 1:4, liefst 1:8 en her en der steilrandjes;
- Rietzones van verschillende leeftijd creëren door fasering in beheer;
- Creëren van variatie door aanleg van eilanden met verschillende thema's, waarbij eilanden met riet, moeras, bloemrijk grasland en bos worden nagestreefd;
- Voorkomen van verbossing in zones waar riet wordt nagestreefd.

Beplanting

- Handhaven van bestaande beplanting en uitvoeren van een Boom Effect Analyse om te beoordelen of en hoe bomen en beplanting duurzaam gehandhaafd kunnen worden (i.v.m. werkzaamheden en veranderende grondwaterstand);
- Aanplant van voor fauna aantrekkelijke beplanting zoals besdragers;
- Gebruik van streekeigen beplanting;
- Gebruik van autochtoon plantmateriaal;
- Creëren van mantel-zoomvegetaties (figuur 3).

Figuur 3: Mantel-zoomvegetatie

Bebouwing en infrastructuur

- Tijdens de bouw aanbrengen van voorzieningen voor gebouwbewonende soorten zoals mussen, gierzwaluw en vleermuizen. Zo zijn er onder andere gierzwaluw- en mussendakpannen in de handel evenals koloniemetselstenen voor mussen;
- Opstellen van een verlichtingsplan om effecten op lichtschuwe soorten (o.a. bepaalde vleermuizen) te voorkomen/minimaliseren;
- Daar waar mogelijk oude bebouwing sparen ten behoeve van gebouwbewonende vogelsoorten als Huismus en Huiszwaluw.

Recreatie

- Zonering van de recreatie buiten locaties waar kansen liggen voor natuur om kansen te bieden aan meer verstoringgevoelige soorten.

Algemeen

- Het opstellen van een natuurdoeltypenkaart om de gewenste vegetatie plus daarbij behorende inrichtingsmaatregelen en abiotische randvoorwaarden te kunnen bepalen;
- Het opstellen van een optimalisatieplan waarin alle kansen ten aanzien van natuur worden verwerkt tot concreet uit te voeren maatregelen;
- Opstellen van een plan ter voorkoming van muggenoverlast.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Bode A.D., A.J. Dijkstra, B. Hoekstra, R. Hoeve & R. Zollinger (1999). De Zoogdieren van Overijssel. Voorkomen, verspreiding en ecologie van de in het wild levende zoogdieren.
- Broekhuizen S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen (1992). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV.
- Dienst Landelijk Gebied (2008). Aanpassing m.b.t. vogels in Handreiking Flora- en faunawet (concept).
- EcoGroen Advies (2004). Flora- en fauna onderzoek RBT, locatie Almelo-noord
- EcoGroen Advies (2005). Ecologisch veldonderzoek woningbouw Almelo Noord 2005.
- EcoGroen Advies (2008). Inventarisatie Waterrijk en Witzand te Almelo; Inventarisatie van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving. Rapport 08-087. EcoGroen Advies, Zwolle
- EcoGroen Advies (2009). 'Quickscan natuurtoets Westermaatweg, Almelo'; Inventarisatie en beoordeling van natuurwaarden in het kader van natuurwet- en regelgeving. Rapport 09-406. EcoGroen Advies, Zwolle.
- Huijbregts H. (2003). Beschermde kevers in Nederland (Coleoptera). Nederlandse faunistische mededelingen 19.
- Lange R., R. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek (2003). Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de KNNV en VZZ i.s.m. Vereniging Natuurmonumenten, Utrecht.
- Limpens H., K. Mostert & W. Bongers (red.) (1997). Atlas van de Nederlandse vleermuizen. Stichting Uitgeverij van de KNNV, Utrecht.
- Ministerie van LNV (2004). Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit TRCJZ/2004/5727, houdende vaststelling van Rode Lijsten flora en fauna.
- Ministerie van LNV (2008). Natura 2000-gebieden (www.synbiosys.alterra.nl/natura2000).
- Natuurloket (www.natuurloket.nl).
- Nöllert A. & C. Nöllert (1992). Amfibieëngids van Europa.
- Provincie Overijssel (www.prv-overijssel.nl).
- Provincie Overijssel (2008). Streekplan Overijssel 2000+; Plannen voor Ruimte, Water en Milieu. Streekplan met wijzigingen tot mei 2008. Provinciale Staten van Overijssel.
- Provincie Overijssel (2007). Conceptkaart herbegrenzing PEHS (www.gisopenbaar.overijssel.nl).
- RAVON. Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland (www.ravon.nl).
- SOVON Vogelonderzoek Nederland (1996). Broedvogels inventariseren in Proefvlakken, Handleiding Broedvogel Monitoring (BMP). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Sparreboom M. (red.) (1981). De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg.
- Waarneming.nl (website met soortenwaarnemingen in Nederland).

BIJLAGEN

BIJLAGE I: WETTELIJK KADER

Flora- en faunawet

Inleiding

Sinds 1 april 2002 is de Flora- en faunawet van kracht. Onder de Flora- en faunawet zijn ongeveer 500 soorten in Nederland aangewezen als beschermde dier- of plantensoort. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende plant- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn.

De Flora- en faunawet kent een groot aantal verbodsbepalingen die samenhangen met ruimtelijke ingrepen, plannen en projecten. Zo is het verboden beschermde inheemse planten te plukken of te beschadigen en geldt voor beschermde dieren een verbod op het doden, verwonden en opzettelijk verontrusten. Ook is het verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse dieren te beschadigen of te verstoren of eieren te rapen of te vernielen. De verbodsbepalingen betreffende planten op hun groeiplaats zijn opgenomen in artikel 8. De verbodsbepalingen betreffende dieren in hun natuurlijke leefomgeving zijn vermeld in artikel 9 tot en met 12.

Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) of, in geval van beheer en schadebestrijding, van gedeputeerde staten van de provincies.

Beschermde dier- en plantensoorten

Beschermde inheemse planten- en diersoorten zijn bij algemene maatregel van bestuur aangewezen. Het zijn soorten die van nature in Nederland voorkomen en die in hun voortbestaan worden bedreigd of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd. Ook zijn soorten aangewezen die niet noodzakelijkerwijs in hun voortbestaan worden bedreigd, maar wel bescherming genieten ter voorkoming van overmatige benutting.

De volgende diersoorten zijn beschermd volgens de Flora- en faunawet:

- 1) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *zoogdieren*, met uitzondering van gedomesticeerde dieren en met uitzondering van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis;
- 2) Alle van nature op het Europese grondgebied van de Lidstaten van de Europese Unie voorkomende soorten *vogels* met uitzondering van gedomesticeerde vogels;
- 3) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *amfibieën en reptielen*;
- 4) Alle van nature in Nederland voorkomende soorten *vissen*, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet 1963 van toepassing is;
- 5) Een aantal ongewervelden (o.a. *insecten, libellen en kevers*) die in hun voortbestaan bedreigd zijn of het gevaar lopen in hun voortbestaan te worden bedreigd.

Er zijn drie beschermingsregimes van kracht, mede afhankelijk van de zeldzaamheid van de soort en de status in Europese richtlijnen. Van licht naar zwaar beschermd zijn de soorten opgenomen op Tabel 1, 2 of 3. Voor vogels gelden specifieke eisen, met name tijdens het broedseizoen. Bij ruimtelijke ingrepen geldt automatisch vrijstelling voor soorten van Tabel 1 waardoor de meeste aandacht gevraagd is voor soorten van Tabel 2/3 en voor vogels.

Wijze van toetsing

Door uitspraken van de Raad van State in het voorjaar van 2009 is de beoordeling aangepast bij ontheffingsaanvragen voor ruimtelijke ingrepen. Sinds 26 augustus van dat jaar werken we daardoor volgens een nieuw stroomschema (zie volgende pagina). Gaat u een ruimtelijke ingreep uitvoeren en zijn beschermde soorten aanwezig, dan zijn er vaak twee opties:

1) Voorkom overtreding van de Flora- en faunawet. Het gaat dan om het behoud van de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort. Het betreft de functies van het leefgebied die ervoor zorgen dat de soort succesvol kan rusten of voortplanten, bijvoorbeeld nesten, migratieroutes en foerageergebied. Als u deze veilig stelt door vooraf mitigerende maatregelen te treffen, heeft u mogelijk geen ontheffing meer nodig. Om zeker te zijn dat uw maatregelen voldoende zijn, kunt u ze vóóraf laten beoordelen door Dienst Regelingen. Als deze voldoende zijn krijgt u een beschikking met daarin de goedkeuring van uw maatregelen. De goedkeuring krijgt u in de vorm van een afwijzing van uw ontheffingsaanvraag. U heeft namelijk geen ontheffing nodig doordat u met uw maatregelen overtreding van de Flora- en faunawet voorkomt.

2) Kan de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soort niet worden gegarandeerd door mitigerende maatregelen? Dan dient u een reguliere ontheffingsaanvraag in waarbij de onderstaande vragen gesteld worden:

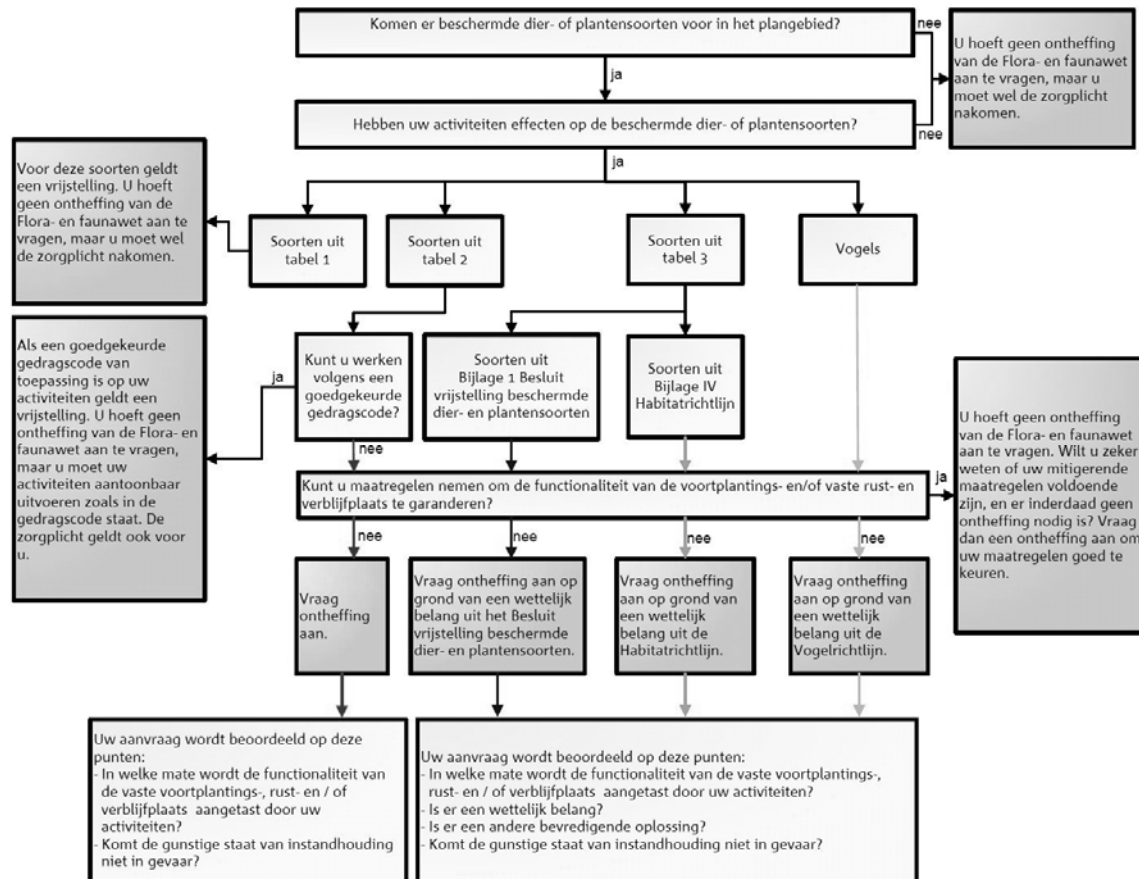
- In welke mate wordt de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats aangetast?
- Is er een bij wet genoemd belang? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Is er een andere bevredigende oplossing? (behalve bij Tabel 2-soorten)
- Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar?

Beoordeling Dienst Regelingen

Dienst Regelingen beoordeelt of het bij wet genoemd belang zwaarder weegt dan het overtreden van de verbodsbepaling(en). Voor Tabel 2-soorten gelden minder zware eisen en kan een door het ministerie goedgekeurde gedragscode ook uitkomst bieden. De gedragscode moet wel van toepassing zijn op uw activiteit en u moet kunnen aantonen dat u precies zo werkt als in de gedragscode staat. Voor Bijlage 1-soorten uit Tabel 3 krijgt u alleen ontheffing wanneer sprake is van een bij wet genoemd belang. Bij een ruimtelijke ingreep betreft het meestal één van de onderstaande vier belangen:

- Bescherming van flora en fauna (b)
- Volksgezondheid of openbare veiligheid (d)
- Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, en voor het milieu wezenlijke gunstige effecten (e)
- Uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling (j)

Voor vogels en soorten van bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt dat u alleen ontheffing kunt krijgen op grond van een bij wet genoemd belang uit respectievelijk de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. In de praktijk zijn de mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing voor die soorten dan ook zeer beperkt, met name voor vogels⁵.

Toetsingsschema Flora- en faunawet (Bron: Dienst Regelingen 2009. Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijk ingrepen Flora- en faunawet).

Rode lijsten

Los van de Flora- en faunawet heeft de Minister van LNV ter uitvoering van de bepalingen in artikelen 1 en 3 van het Verdrag van Bern een aantal Rode Lijsten voor bedreigde en kwetsbare soorten dieren en planten gepubliceerd⁶. Voor soorten van de Rode Lijsten heeft de overheid zich verplicht onderzoek en werkzaamheden te bevorderen die nodig zijn voor bescherming en beheer. Het voorkomen van een soort op de Rode Lijst heeft geen wettelijke beschermingsstatus tot gevolg. Opname op de Rode Lijst zegt alleen iets over de zeldzaamheid en populatieontwikkelingen van de betreffende soorten.

Natuurbeschermingswet 1998

Op 1 oktober 2005 is de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 in werking getreden. De Natuurbeschermingswet heeft betrekking op Natura 2000 gebieden in Nederland en verankert een deel van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving. Natura 2000 bestaat uit een netwerk van Europese natuurgebieden. Het vormt de basis van het Europese natuurbeleid. Natura 2000 is gericht op de instandhouding en ontwikkeling van soorten en ecosystemen die voor Europa belangrijk zijn.

Nederland regelt aan de hand van een vergunningenstelsel de zorgvuldige afweging rond projecten die gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebieden. Deze vergunningen worden verleend door de provincies of door de Minister van LNV. Daarnaast stelt Nederland voor al haar Natura 2000-gebieden beheerplannen op waarin de te beschermen waarden, de zogeheten instandhoudingsdoelen, nader worden uitgewerkt in ruimte, tijd en omvang.

In deze samenvatting zijn alleen de meest relevante onderdelen van de wetgeving vereenvoudigd weergegeven. Aan deze tekst kunnen derhalve geen rechten worden ontleend. Voor meer achtergronden en de oorspronkelijke wetsteksten kunt u terecht op www.minlnv.nl/Onderwerpen/Natuur. U kunt daar ook verleende ontheffingen inzien.

⁵ In de Vogelrichtlijn worden alleen de belangen b en d én de veiligheid van het luchtverkeer (belang c) genoemd;

⁶ Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van TRC/JZ/2004/5727, houdende vaststelling van rode lijsten flora en fauna.

BIJLAGE II: VERVANGENDE NESTGELEGENHEID HUISMUS

De Huismus is de afgelopen decennia sterk in aantal achteruit gegaan; sinds 2004 is de soort op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten opgenomen. De belangrijkste oorzaken van de achteruitgang zijn vermoedelijk het verdwijnen van nestgelegenheid en verminderd voedselaanbod. Het realiseren van vervangende nestruimte kan schade aan lokale populaties van de Huismus voorkomen. Hieronder wordt een aantal mogelijkheden om vervangende nestgelegenheid te scheppen.

Huismussenpannen

Het bedrijf Waveka verkoopt al jaren speciale Huismussendakpannen en grote dakpanfabrikanten als Lafarge en Koramic kunnen door hen gemaakte dakpantypen op verzoek uitvoeren in een nestpan-variant voor Huismussen (ronde opening), hoewel dit niet voor alle typen kan.

Vogelvide

Een ander nestalternatief is het aanbrengen van de 'vogelvide' onder de volle lengte van de onderste dakpannenrand, in plaats van het veelvuldig toegepaste vogelschroot. Dit nieuwe vogelvriendelijke product biedt huismussen een veilige nestplek onder de pannen. De Vogelvide biedt Huismussen een veilige nestplek onder dakpannen. De Vogelvide voldoet aan de eisen zoals gesteld in het Bouwbesluit. De Vogelvide is de afgelopen jaren met goed resultaat getest in Noordwijk, Amsterdam, Alkmaar en Hardenberg.

Mussenkasten en mussenflats

Deze houten of betonplex nestkasten zijn kant en klaar te koop. Ze zijn erg geschikt om onder oversteken en dakgoten te plaatsen. Ondanks het gebruik van duurzame materialen hebben deze kasten een beperkte levensduur en daarom verdienen bovenstaande oplossingen de voorkeur. Wel zijn deze kasten geschikt als tijdelijke maatregel, bijvoorbeeld als de vervangende nieuwbouw op zich laat wachten. In zo'n geval kunnen bestaande panden in de buurt met dergelijke kasten worden uitgerust. Nestkasten worden o.a. geleverd door Vivara. Ze zijn in alle kleuren te verven.

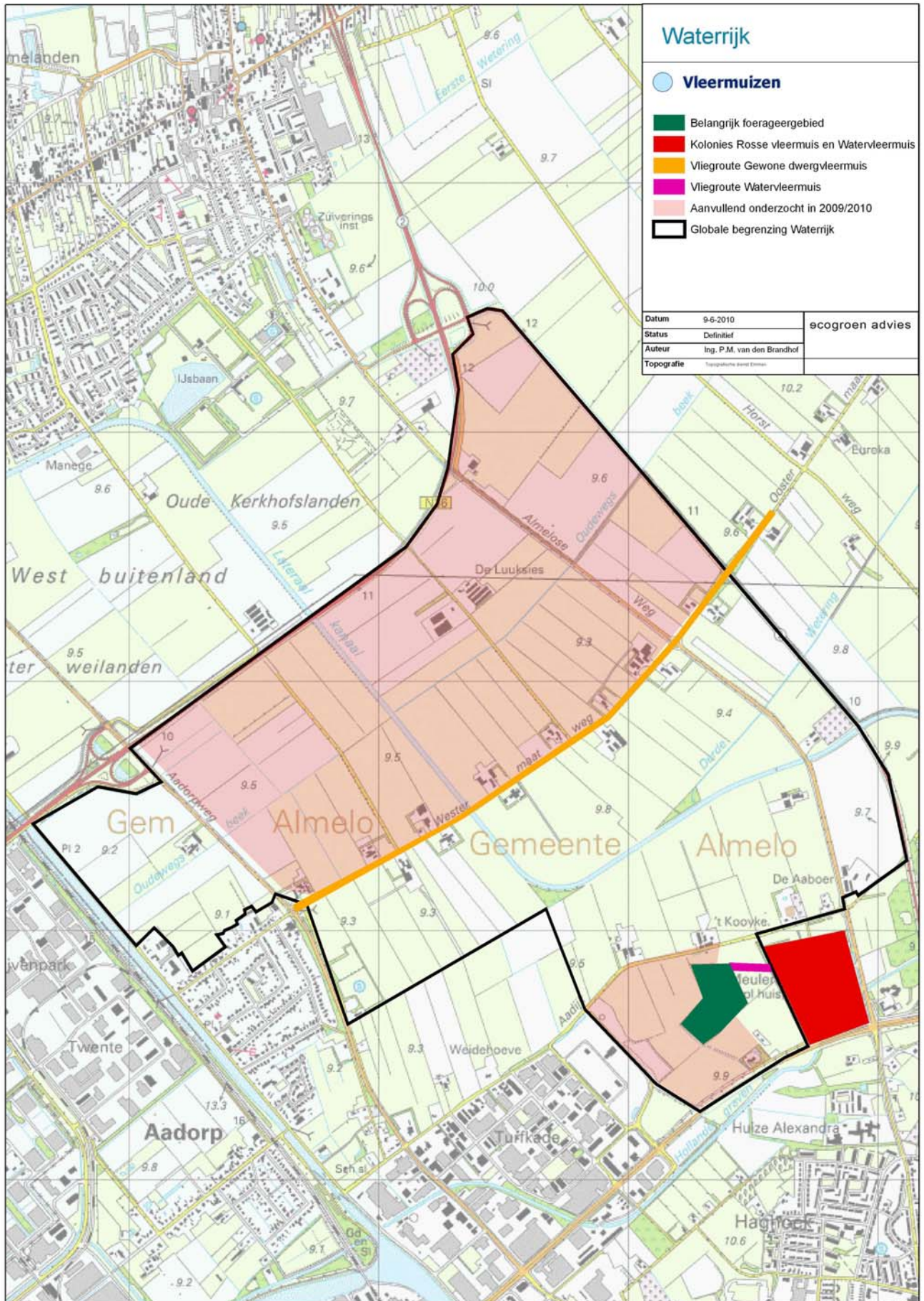
Adressen voor broedvoorzieningen

www.vogelbescherming.nl

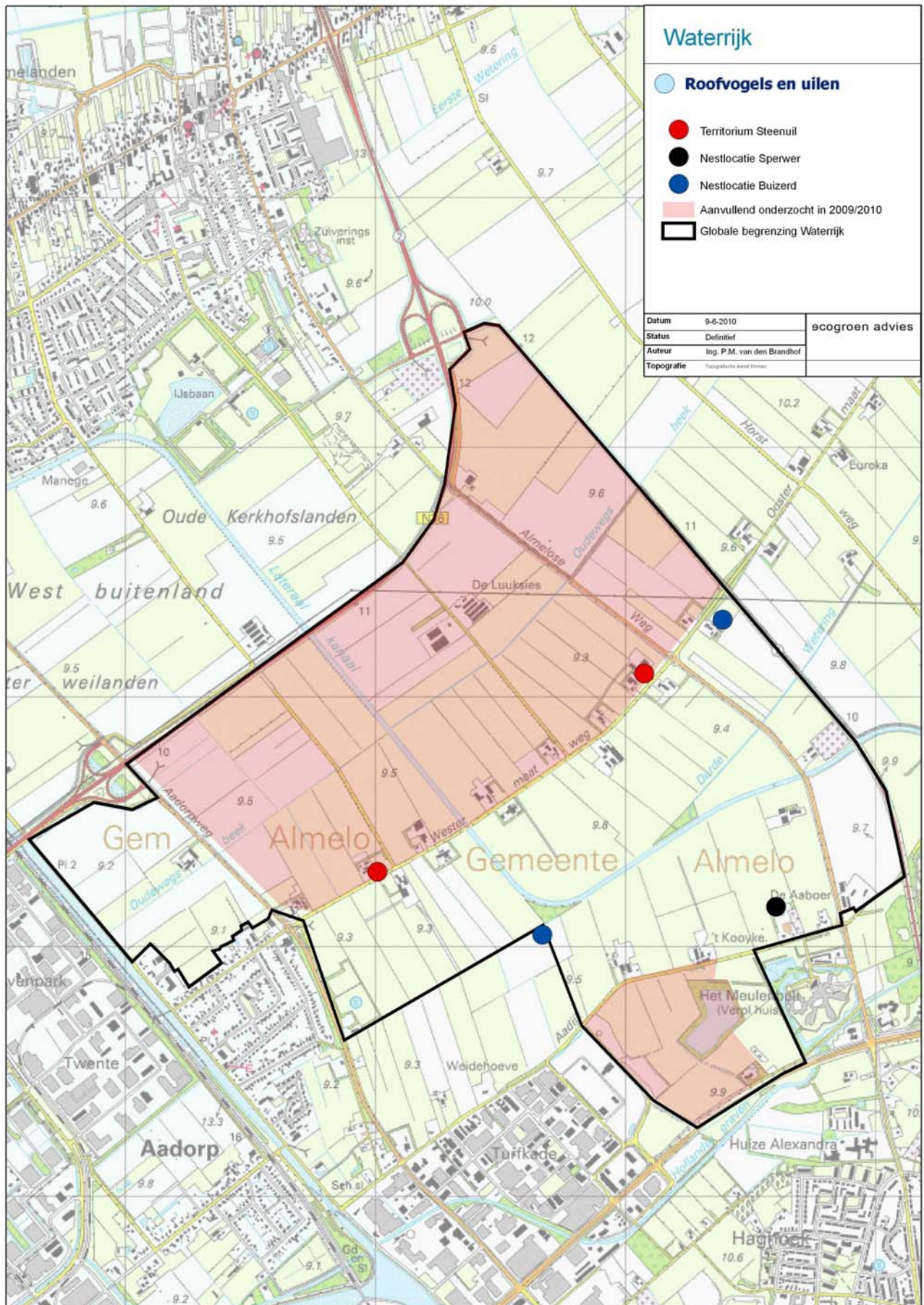
www.monier.nl

www.vivara.nl

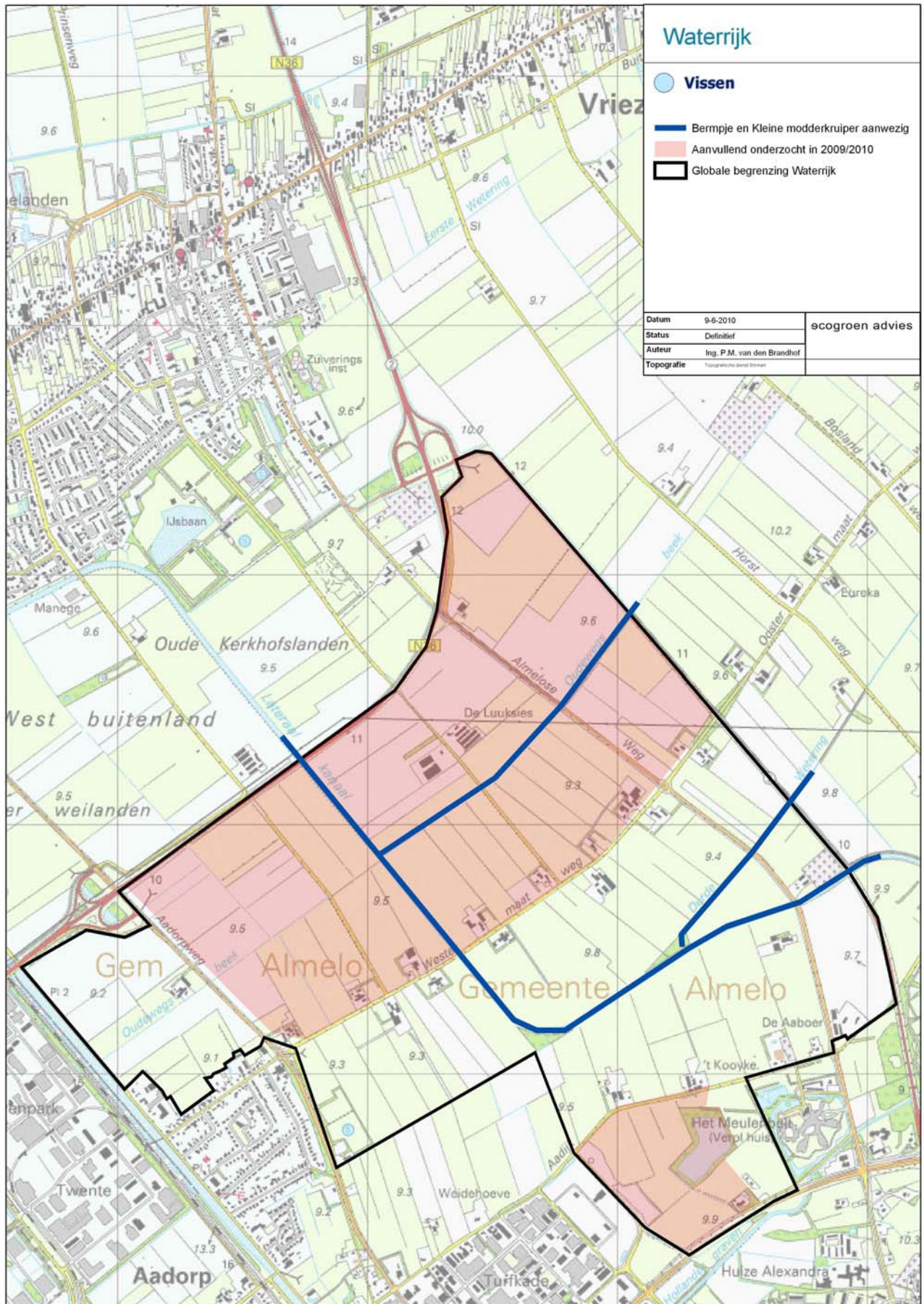
BIJLAGE III: VLEERMUIZEN

BIJLAGE IV: ROOFVOGELS EN UILEN

BIJLAGE V: VISSEN

BIJLAGE VI: UITGEVOERDE INVENTARISATIES WATERRIJK

Velddagen	Datum en tijdstip	Soorten (groepen)
Dag 1	Dagbezoek 11 juni 2003	Broedvogels (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 2	Dagbezoek 14 juni 2003	Broedvogels (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 3	Dagbezoek 20 juni 2003	Amfibieën en vissen (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 4	Nachtbezoek 28/29 juli 2003	Vleermuizen, broedvogels en overige zoogdieren (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 5	Avondbezoek 30 juli 2003	Vleermuizen, broedvogels en overige zoogdieren (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 6	Dagbezoek 1 augustus 2003	Flora (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 7	Dagbezoek 28 november 2003	Wintervogels en zoogdieren (gehele gebied)
Dag 8	Dagbezoek 30 december 2003	Wintervogels en zoogdieren (gehele gebied)
Dag 9	Dagbezoek 22 januari 2004	Wintervogels en zoogdieren (gehele gebied)
Dag 10	Dagbezoek 18 februari 2004	Wintervogels en zoogdieren (gehele gebied)
Dag 11	Dagbezoek 4 maart 2004	Wintervogels en zoogdieren (gehele gebied)
Dag 12	Dagbezoek 20 april 2004	Flora, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, vlinders en libellen (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 13	Dagbezoek 21 april 2004	Flora, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, vlinders en libellen (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 14	Dagbezoek 22 april 2004	Flora, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, vlinders en libellen (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 15	Dagbezoek 24 mei 2004	Flora, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, vlinders en libellen (gehele gebied m.u.v. Meulenbelt e.o.)
Dag 16	Dagbezoek 3 maart 2005	Zoogdieren (Meulenbelt e.o.)
Dag 17	Dagbezoek 18 april 2005	Flora, zoogdieren, vissen en amfibieën (Meulenbelt e.o.)
Dag 18	Dagbezoek 3 mei 2005	Broedvogels bebouwing (Gehele gebied)
Dag 19	Dagbezoek 1 juni 2005	Flora, zoogdieren, vogels, vissen, amfibieën, vlinders en libellen (Meulenbelt e.o.)
Dag 20	Nachtbezoek 11/12 juli 2005	Vleermuizen, broedvogels en overige zoogdieren (gehele gebied)
Dag 21	Vroege ochtendbezoek 11 augustus 2005	Vleermuizen, broedvogels en overige zoogdieren (gehele gebied)

Aanvullend/actualiserend onderzoek 2009-2010 (alleen deellocaties, weergegeven in figuur 1)

Datum en tijdstip	Aantal personen	Soorten (groepen)
2009		
31-3	1	Avondbezoek uilen
8-4	1	Avondbezoek uilen
8-4	1	Dagbezoek uilen en steenmarter
25-5	2	Avondbezoek vleermuizen
16-6	2	Avondbezoek vleermuizen
30-6	2	Ochtendbezoek vleermuizen
21-7	1	Vissen
31-7	1	Dagbezoek uilen en steenmarter
10-8	2	Avondbezoek vleermuizen
19-8	2	Avondbezoek vleermuizen
10-9	2	Ochtendbezoek vleermuizen
2010		
30-3	1	Quickscan Westermaatweg 1
27-4	2	Broedlocaties roofvogels